

სოციალური განწყობების წარმოშობის საფუძველი

გიორგი ტალახაძე,
სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი,

XX

სოციალურ ფსიქოლოგიაში დაგროვებული და შეკრებილ იქნა საკმაოდ ვრცელი ფაქტობრივი მასალა, რომელზე დაყრდნობითაც შესაძლებელი გახდა გარკვევა იმ მოვლენისა, რომ ადამიანს არ შეუძლია სხვადასხვა ღირებულებათა შექმნა-დაუფლება, შესაბამისი სოციალური ქცევების განხორციელება თუ ასეთი საქმიანობის აუცილებლობის გააზრებასთან ერთად მას არა აქვს ამნაირი მოქმედებისათვის საჭირო სოციალური განწყობები.

დიმიტრი უზნაძის მიერ ჩამოყალიბებული განწყობის თეორია ამტკიცებს, რომ ადამიანზე, მისი საქმიანობის პროცესში მომხდარი რეალური სინამდვილის ზეგავლენა და აგრეთვე მასზე, მისი ფსიქიკური უკუგავლენა შეუძლებელია გააზრებული იყოს ფიზიკური კანონზომიერების საფუძველზე. ე.ი. ადამიანის ურთიერთობა სამყაროსთან, ფიზიკური მოვლენების ურთიერთზემოქმედებისაგან განსხვავებით, უშუალო კავშირშია ადამიანისათვის დამახასიათებელი ფსიქოფიზიკური მდგომარეობით, განწყობით, რომელიც წარმოიშობა ფსიქოლოგიური კანონზომიერებების საფუძველზე და იწვევს ადამიანის ფსიქიკურ, იგივე სულიერ აქტივობას.

სოციალური ფსიქოლოგია ახალი მეცნიერებაა, რომელიც წარმოიშვა XX საუკუნის მეორე ნახევარში. ამერიკაში და შემდეგ გავრცელდა დასავლეთ ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში, სოციალურ სფეროში დაგროვებული პრობლემების გადასაჭრელად და შეიკრიბა უამრავი ემპირიული მონაცემი, ხოლო ქართველმა ფსიქოლოგმა დიმიტრი უზნაძემ, სოციალურ ღირებულებათა შექმნის და ფლობის, მათ საძირკვლად დასვა დადებული განწყობების ჩამოყალიბების, მოქმედების საკითხები, ჯერ კიდევ XX საუკუნის 40-იან წლებში.

ადამიანის ფსიქიკური აქტივობა თავისებურია, რთული ბუნების არის და მისი გაგებაც პრობლემატურ ხასიათს იძენს. განსაკუთრებით, ისეთ სფეროში, როგორიც არის სოციალური, გააზრებული საქმიანობა. ექსპერიმენტულ გამოკვლევათა საფუძველზე ვითარდებოდა განწყობის პრობლემის შემდგომი დამუშავება და გაჩნდა აუცილებლობა შესწავლილი ყოფილიყო სოციალური ღირებულებები, სოციალური ქცევის სხვადასხვა ფაქტორი და, აქედან გამომდინარე, საზოგადოებრივი მოთხოვნილებები. განწყობები, სადაც, ამ ფორმის, განუმეორებელი სოციალური და პიროვნული ფაქტორები აისახება, გამოვლინდება,

ბუნებრივია, ფსიქიკური აქტივობის მაღალ ცნობიერ საფეხურზე წარმოიშობა.

უზნაძის თეორიის თანახმად თავისთავადი ფსიქიკური აქტივობის ბუნების გააზრება ხდება სოციალურ-მორალური მოთხოვნილებების გავლენით, შექმნილ განწყობათა საფუძველზე, რაც, ცხადია, ფორმირდება ცნობიერების საშუალებით, სადაც ნებელობაც მონაწილეობს. ე.ი. ცნობიერების, ნებელობის მეშვეობით, ინდივიდს ექმნება ისეთი განწყობა, რომლის საფუძველზედაც შესაძლებელია სოციალური მოთხოვნების შესაბამისი გააზრებული ქცევის შესრულება.

ცნობიერების უნარის მქონე პიროვნება, როგორც კვლევებმა დაადასტურა, ყველა თავის ქცევას, წინასწარი გააზრების, დაგეგმვის შედეგად არ ასრულებს, მისი ყოველდღიური მოქმედება განწყობის საფუძველზე ბუნებრივად, განსაზღვრული მოთხოვნილებების, მიზნების შესაბამისად მიედინება. იგი საკუთარ აზროვნებას, მხოლოდ მაშინ იყენებს, როცა მის საქმიანობაში რაღაც დაბრკოლება, წინააღმდეგობა იჩენს თავს, რაც პრობლემებს უქმნის რეალურ სინამდვილეში, საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებთან და ა.შ. პიროვნების აქტივობა, განწყობის საფუძველზე, განსხვავებულ შესაძლებლობებს იძენს, იმის შესაბამისად, თუ სინამდვილე რა პირობებს უყენებს მას და, აქედან გამომდინარე, იგი თავის მოქმედებაში, საქმიანობაში ჩართავს ფსიქიკური აქტივობის განსხვავებული უნარის ძალებს, საშუალებებს არაცნობიერი ქცევიდან შეგნებულ მოქმედებამდე.

ადამიანი არის სოციალურ არსება ანუ მისი პიროვნება მოიცავს სოციალურ ურთიერთობაში მოცემულ ღირებულებებს: რელიგიური, მორალურ-ეთიკური, პოლიტიკური და ა.შ. ის მოღვაწეობს საზოგადოებაში, არსებული მოთხოვნილების გავლენით, ეწევა შესაბამისი საქმიანობას, რომელიც, ცხადია, ითვალისწინებს სხვა ადამიანთა მოთხოვნილებებსაც. ამ შემთხვევაში, საქმის გაკეთება, შესრულება შეუძლებელია უშუალო მოთხოვნილებებიდან გამოსვლით, რადგან მხოლოდ ჩვენი პირადი მოთხოვნილებებში აღმოცენებულ განწყობილებებში არ აისახება არც სხვისი მოთხოვნილებები და სოციალურ ღირებულებები, რომელზედაც ადამიანის გააზრებული ქცევებია მიმართული.

საზოგადოებაში ხდება პიროვნების ჩამოყალიბება, ის აღიარებს მის უფლებებს და იმავდროულად

ზეგავლენას ახდენს ინდივიდებზე, რომ თავიანთი მოთხოვნილებები, ინტერესები, მიზნები შეუხამონ საზოგადოების ნებას. ამ პროცესში პიროვნებათა პირველადი მოთხოვნილების დანაწევრების, განვითარების საშუალებით ხორციელდება ადამიანთა ახალი მოთხოვნილებებისა და ფსიქიკური ძალების წარმოშობა, რომლებსაც ახასიათებთ განვითარების თავისთავადი კანონზომიერება. დ. უზნაძე ამ პროცესს უწოდებს ფსიქოლოგიური თვალთახედვით, ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს, ობიექტივაციის უნარის საფეხურს.

უზნაძის მიერ ჩატარდა ადამიანის ფსიქიკური აქტივობის ახლებური გაგება, როცა ინდივიდის უშუალო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება ხდება, ასეთ დონეზე წარმოშობილი განწყობა ემსახურება მისი იმპულსური ქცევის ახსნას, უკვე არასაკმარისია, ადამიანის გააზრებული სოციალური აქტივობის ასახსნელად. ე.ი. განწყობის ფორმა განიცდის განვითარებას. ამ შემთხვევაში, ჩვენ საქმე გვაქვს ახალ მოვლენასთან ფსიქოლოგიაში, სადაც გარკვეული უნდა იყოს, ფსიქიკაში განწყობისა და ცნობიერების მოქმედების სფეროები.

დ. უზნაძის თანახმად, განწყობის ცნების ძირითადი ფუნქცია ეკისრება ადამიანის ფსიქიკის გააზრებაში. მან საინტერესო ანალიზი ჩატარა ამ მიმართულებით. ხშირად ხდება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში რთული, პრობლემური სიტუაციები, რაც დაპირისპირებაში, კონფლიქტებში გადაიზრდება, ამ მომენტში, ადამიანებისათვის არსებული საზოგადოებრივი მოთხოვნების, წესების არსებობა, სულაც არ ნიშნავს მისი შესრულების გარანტიას, აუცილებლობას. ე.ი. პიროვნებაზეა დამოკიდებული მათი განხორციელება. ამ შემთხვევაში, მის ღირებულებით ორიენტირებაზეა დამოკიდებული, ჩაიდენს თუ არა შესაბამის ქცევას, ის იღებს გადაწყვეტილებას, რაშიც კლინდება მისი განწყობა. ეს შეხედულება, არსობრივად იქნა გაანალიზებული და მისი განვითარების შედეგად ჩამოყალიბდა ობიექტივაციის თეორია, რომლის ნიადაგზეც, განწყობის თეორია იქცა ადამიანის სოციალური და გაცნობიერებული მოქმედების თეორიად.

აქედან გამომდინარე, ადამიანს ძალუძს კონტროლი პრობლემურ სიტუაციებში, საკუთარი ქცევის განხორციელებისათვის, ის ეყრდნობა თავის ინტელექტუალურ, მორალურ მოსაზრებებს, გააჩნია ნებელობა, რის შესაბამისადაც ხდება მისი განწყობილების ფორმირება და მოქმედებს სწორედ იმ პროცესში, მქდავდება მისი თავისთავადობა, ფსიქიკური აქტივობა, მას აქვს უნარი, რომ თავისი განწყობა მიმართოს, როგორც საზოგადოებრივი, ისე პიროვნული მოთხოვნილებების, სოციალურ ღირებულებებისადმი.

დ. უზნაძე ყურადღებას ამახვილებს რა ადამიანის

დამახასიათებელ თავისებურებებზე, ამტკიცებს, რომ ის სინამდვილე, რაც არსებობს და უდიდეს გავლენას ახდენს ადამიანებზე, მათ ქცევებზე. ამის გარდა ჩვენს საქმიანობაზე, მოქმედებებზე, არანაკლებ მნიშვნელობა ენიჭება მეტყველებას. ეს არის იარაღი, რითაც ადამიანი უდიდეს ზემოქმედებას ახდენს რეალობაზე, გარდაქმნის მას. ურთიერთმოქმედებენ სიტყვებით, რაც აძლევს საშუალებას, უკეთ იმოქმედოს მოცემულ რეალობაში, შეიმეცნოს მის თავისებებს და შესაბამის ღირებულებებს ამკვიდრებს მასში.

ადამიანის ფსიქიკურ აქტივობას განაპირობებს სხვადასხვა ფაქტორი, რომლებიც ზეგავლენას ახდენს მის ქცევაზე. რა თქმა უნდა, ისინი ცალკე ვერ შეძლებს მისი აქტივობის აღძვრას, მაგრამ არის შემთხვევები, როცა რომელიმე ფაქტორი გამოეყოფა სხვებს, ამიტომაც პიროვნებას უწევს მასზე, განსაკუთრებული ყურადღების გადატანა, რაც ხდება განსაზღვრულ მომენტში, როცა მას რაიმე დაბრკოლება შეხვდება. ამ პრობლემის მიმართ ხდება ადამიანის გადართვა და მისი გადაწყვეტილების შესაბამისი განწყობის ფორმირება, ანუ მიმდინარეობს ობიექტივაციის აქტი, რაც ადამიანს საშუალებას აძლევს გადაანაცვლოს ქცევები. ამ დროს, წარმოქმნილი საგანგებო ვითარება, თავისებური ხასიათით გამოირჩევა, ინდივიდი თავის ნებაზე ვერ აარჩევს ქცევას. ამ პროცესში, ადამიანი თავისი აქტიურობით გამოეყოფს, დაანაწევრებს ერთ ხელისშემშლელ, დამაბრკოლებელ ფაქტორს, რომელიც მისთვის ხდება კვლევის ობიექტი, ხოლო თავად უპირისპირდება, როგორც სუბიექტი. ე.ი. მასთან ამყარებს შემეცნებით კავშირს.

ამ ვითარებაში, ობიექტივაციის საგნად სუბიექტისათვის თავს იჩენს ისეთი მოვლენა, რომელიც არ არის გარკვეულწილად ასახული მის განწყობაში. ობიექტივაციის აქტის განხორციელებისათვის პიროვნებას, ცხადია, უნდა გააჩნდეს შესაბამისი ფსიქოლოგიური ანუ სულიერი უნარები, ხოლო მასთან ურთიერთობაში მყოფი ფსიქიკური მოვლენები ადამიანს სოციალურ ვითარების პროცესში უყალიბდება.

ობიექტივაციის აქტთან, ბუნებრივად არის დაკავშირებული ცნობიერების პროცესი, რაც პიროვნებებს უჩნდება ურთიერთკავშირში საზოგადოებრივი პროცესის გარემოებაში, როდესაც აუცილებელი ხდებოდა ინდივიდთა კოლექტიური საქმიანობა, რისკენაც იყო განხორციელებული მათი ქცევები. საზოგადოების ჩამოყალიბება-განვითარების პროცესში მეტყველების უნარის შეძენა-განმტკიცება ინდივიდის მიერ, ლებულობს ობიექტივაციის უნარს და ამყარებს გააზრებულ დამოკიდებულებას რეალობასთან.

როგორც ვხედავთ, ობიექტივაციის აქტის განხორციელების შედეგად, ადამიანი ახდენს მოცემული ყოფიერებაში არსებული საკუთრების კლასიფიკაციას,

განიხილავს მათ ობიექტის სახით, ყურადღებას მი-
აქცევს საგნებს, იკვლევს მათ და აქცევს განსჯის
ობიექტად, გაიზარდეს საგნების განსხვავება-მსგავსე-
ბას, სუბიექტი, განცდების ხელახლა განმეორებას
ახდენს, ის აანალიზებს მათგან მიღებული განცდების
სხვადასხვა ასპექტს, იგი ინარჩუნებს მათი იგივეობის
განცდას. ობიექტივაციის აქტის ნიადაგზე წარმოებს,
სუბიექტის მიერ, განცდის შედეგად მიღებული
შემაჯერებელი საგნისა და საკუთარი ქცევის კავ-
შირის ახსნა, როცა ხდება შეგნება, დადგენა თუ
რატომ აფერხებს მოცემული საგანი მის ქცევას, რის
შემდეგაც ინდივიდი აქტიურობს და ახორციელებს,
მისი ქცევის მიზეზის აღკვეთას. ეს კი არის მის
მიერ სიტუაციის გაგება, რაც იგივეობის ლოგიკურ
პრინციპს ეფუძნება.

ზემოთაღნიშნულიდან შეგვიძლია დავასკვნათ, ობიექტი-
ვაციის აქტს არსებითი ღირებულება აქვს ადამიანის
ფსიქიკის, სულიერი თვისებების ჩამოყალიბებისათვის.
აქ არის ახსნა ადამიანის შინაგანი თავისთავადობის
გაგებისა. განწყობის და ობიექტივაციის ცნებების სა-
ფუძველზე დაყრდნობა იძლევა საშუალებას ადამიანის
სოციალურ პროცესში განხორციელებული ქმედ-
ებების, საქმეების ფსიქოლოგიური კანონზომიერებების,
ანალიზის, ახსნისა და გაცნობიერებისათვის.

დ. უზნაძემ საგნის ობიექტივაციის ფორმა გაა-
ანალიზა არსებითი სახით. სუბიექტი ამ ფორმას
მიმართავს, მაშინ როცა მისი მოქმედება, აქტიურობა
წააწყდება წინააღმდეგობას, თავის ყოფა-ცხოვრებაში
გარკვეულ საგნებთან მიმართებაში უამრავი მაგა-
ლითის დასახელება შეიძლება, რაც ადამიანს შეე-
მთხვევა ჩვეულებრივ სოციალურ გარემოში. მათ
ახასიათებთ, ავტომატური მოქმედებები, ოჯახში,
ქუჩაში, სამსახურში, საზოგადოებრივი თავშეყრის
ადგილებზე და ა.შ. ეს ამბავი, საზოგადოების
უდიდესი ნაწილისთვისაა დამახასიათებელი, აქვთ
ჩვევები, რაც ინსტიტუტურ, იმპულსურ დონეზე
არის დასული და ასე ცხოვრობენ, შესაბამისად,
ყურადღებაც მოღუწებული აქვთ, მაგრამ ხდება
მოვლენები, რომ მათი რუტინული, ერთფეროვანი
ცხოვრების წესი ირღვევა, როცა ერთ დღეს აღ-
მოაჩენენ, გამოფხიზლებიან და ყურადღებას მიაპ-
ყრობენ, მათი სიმშვიდის დამრღვევ მოვლენას.
ადამიანი აფორიაქდება, ნერვიულობს, შფოთავს
და ძალაუვნებურად ყურადღების კონცენტრირებას
ახდენს ცვლილებებზე, რამაც მისი ჩვეული
ცხოვრების რიტმი დაარღვია, რაღაც დაიკარგა,
ან დაიმტვრა, ან დაძვლდა და ა.შ. თავიდან ის
აღელვებულია, აფორიაქებულია, მაგრამ როცა მთელ
ყურადღებას გადაიტანს იმ პრობლემაზე, რაც მას
უპირისპირდება და დისკომფორტს განიცდევინებს,
შესაბამისი განწყობა ჩამოყალიბდება, რაც ხელს
შეუწყობს მის ცნობიერებას, გაიზაროს საქმის

ვითარება და მის წინაშე მდგარ წინააღმდეგობას
განიხილავს გარკვეული ობიექტის სახით, შეიგნებს
და გადაწყვეტს.

ამრიგად, სუბიექტი შეძლებს დარღვეული წონას-
წორობის აღდგენას, განახორციელებს შესაბამის
ქცევას და აღიდგენს შინაგან წონასწორობას, ე.ი
სუბიექტი ობიექტივაციის აქტების მეშვეობით აგებს
თავის ცოდნას საგნებზე და პასუხობს მის წინაშე
წამოჭრილ ამოცანას, რაც ბიძგს აძლევს მის
ინტელექტუალურ აქტივობას, აძლევს შემეცნებას
მიზანდასახულობას.

რა თქმა უნდა, ობიექტივაციის აქტები მიმართულია
სამყაროში არსებული საგნებისაკენ, რადგან აქ საქმე
გვაქვს ფიზიკური რეალობის სინამდვილესთან.
ობიექტივაციის ბევრად უფრო მაღალი ფორმა არის
სოციალური მოთხოვნები, მრავალსაუკუნოვანი
ისტორიული პროცესის შედეგად წარმოქმნილი
ცივილიზაცია, კულტურა, სოციალური გარემო,
ურომლისოდაც წარმოუდგენელია ადამიანისა და
საზოგადოების არსებობა, განვითარება, მომავალი.

სოციალური იგივე „გაადამიანურებული“ გარემოა,
რომელიც არის მრავალრიცხოვანი თაობების მოღ-
ვაწეობის შედეგი, ეს გარემო, მასში მიმდინარე
სოციალური პროცესები ქმნის, აყალიბებს ადამიანებს
და საზოგადოებას, თავიანთი ტრადიციებით, ჩვეულებ-
ებით, რელიგიური რწმენით და ა.შ. ამ მიზნით
არის ჩამოყალიბებული ფსიქოლოგიის ერთ-ერთი
ახალგაზრდა დარგი, სოციალური ფსიქოლოგია,
რომლის შესწავლის მიზანია გაარკვიოს ადამიანისა
და საზოგადოების ფსიქიკური აქტივობის ბუნება.

ამ შემთხვევაში საკითხის გააზრება სიღ-
რმისეულ ანალიზს მოითხოვს, რადგან, ადამიანი და
საზოგადოება, ცოცხალი, ისტორიული პროცესის
მეშვენიერებები არიან, სადაც განუხსნადვრელია მათი
ურთიერთგავლენა, მრავალფეროვანია, ურთულესი
პრობლემებია, მარად ცვალებად სოციალურ
სივრცეში, სადაც ემოციების, გრძნობების, ვნებების,
აზრთა, განსხვავებული რელიგიური თუ პოლიტიკური
იდეოლოგიების მძაფრი ჭიდილია, ყველაფერი ურ-
თიერთკავშირშია, პიროვნება, სოციალური ჯგუფები,
განსხვავებული კულტურის ქვეყნები და ა.შ.

ადამიანთა აქტივობა მხოლოდ მათ მოთხოვნილე-
ბებზე, მიზნებზე აღარ არის დამოკიდებული. არსებით
კავშირშია „გაადამიანურებულ“ გარემოსთან. ბავ-
შეთა ფსიქიკის განვითარების ყველაზე ადრეულ
ასაკში, ჩვილად ყოფნის პერიოდში, ღელა ყველაზე
მეტ მნიშვნელობას იძენს სხვათაგან განსხვავებით
და ადამიანები უკვე გამოხატავენ თავიანთ დამოკი-
დებულებას. რაც შეეხება მეცნიერების ახალ დარგში
(სოციალური ფსიქოლოგიის მსგავსად), XX სა-
უკუნის მეორე ნახევრის, გენეტიკური საკითხების
კვლევას, დამტკიცდა, რომ ინდივიდები ერთმანეთზე

არსებით გავლენას ახდენენ იმ შემთხვევაშიც, როცა ობიექტივირებული არა აქვს სოციალური გავლენები.

სოციალურ ფსიქოლოგიაში ჩატარდა მრავალრიცხოვანი ექსპერიმენტული გამოკვლევა, რის შედეგადაც გამოვლინდა, რომ ადამიანის ზოგიერთი ქცევა შეიძლება განმტკიცდეს ან უარყოფილ იქნას არა მარტო იმიტომ თუ რამდენად აკმაყოფილებს იგი მის ინტერესებს, არამედ იმიტომაც, რომ სხვა ადამიანები და საზოგადოება ავლენენ კარგ ან ცუდ დამოკიდებულებას ამ ქცევების შესრულებისას. აქ, იმ მომენტზე უნდა გავამახვილოთ ყურადღება, როცა ადამიანების მხარდაჭერას, დახმარებას, ხელის შეწყობას, აღიარებას, რაც სტიმულს აძლევს მათი ქცევის, შეხედულებების, განწყობილების ფორმირებას, ხელს შეუწყობს მათი სოციალური დამკვიდრების პროცესს და პირიქით, ხდება, როცა მათ არ ეთანხმებიან, უარყოფით რეაქციას იწვევს და განწყობაც უქვეითდებათ. ეი. ამ პროცესში ადგილი აქვს სოციალური განწყობების მკვეთრ ცვლილებებს.

სოციალური მოთხოვნები არაერთგვაროვანია და რიგ შემთხვევებში იძულებით ზეწოლის ხასიათს იღებს, ზღუდავს პიროვნების ქცევას, თავისუფლებას. ამ მხრივ, ბევრად რთულ მდგომარეობაში ვარდებიან პატარები, როცა არაადექვატურ გარემოში იზრდებიან. ბავშვის აღზრდა უდიდეს ყურადღებას, მისი ფსიქოლოგიური თვისებების გათვალისწინებას მოითხოვს, რადგან თუ მისი სული ბავშვობაშივე შეილახა ის არასრულფასოვან პიროვნებად ჩამოყალიბდება. ეს ამბავი დამოკიდებულია საზოგადოებაზე, მით უმეტეს, რომ თანამედროვე მსოფლიოშიც, შედარებით მცირე სახელმწიფოებს, აქვთ ცხოვრების ნორმალური, ადამიანთათვის მიღებული საარსებო პირობები და შესაბამისად, კანონებიც. უმეტესი ქვეყნები ჩამორჩენილი არიან თავიანთი სოციალური მდგომარეობით, მართავენ თავსმოხვეული რეჟიმები, რომლებიც თვითნებურ კანონებს იღებენ და ძალადობენ საზოგადოებაზე. ცხადია, ამნაირ საზოგადოებრივ გარემოში მცხოვრები პიროვნებები ითრგუნებიან, ილახება მათი ადამიანური უფლებები, ამას ემატება ბევრი შემორჩენილი, ტრადიციული ადამიანური უფლებები, რომლებიც გავლენა ადამიანთა მასაზე.

ისტორიაში, ლიტერატურაში მრავლადაა პრაქტიკული მაგალითები პიროვნებისა და საზოგადოების ინტერესების შეუთანხმებლობისა, რაც დაპირისპირებას და არაიშვიათად ადამიანთა ცხოვრებაში ტრაგედიას იწვევს. ამის ნათელ დასტურად გამოდგება, გაჟაფშაველას პოემა „ალუდა ქეთელაური“, სადაც ავტორი დამაჯერებელი ოსტატობით აღწერს თემისა და პიროვნების დაპირისპირებას, რაც პიროვნების, ალუდას მორალური გამარჯვება იყო, რადგან მისი სულიერი ბუნება ამალდა ადამიანური ღირსების აღიარებამდე. მან დაინახა უსამართლობა ადამიანის

მიმართ. კონკრეტულ შემთხვევაში მან გააცნობიერა, რომ მოსისხლე მტრის შეურაცხყოფა, სიკვდილის შემდეგ ხელის მოჭრა და ამით თავმოწონება არ შეეფერებოდა მის ადამიანურ ღირსებას, ხმაამალა გამოთქვა პროტესტი საკუთარი თემის, ანუ საზოგადოების ამ ჩამორჩენილი ჩვეულების წინააღმდეგ, როცა მის მიერ მოკლული ქისტი ვაჟკაცის – მუცალის სულის საცხონებლად ხატს კურატი შესწირა, რასაც შედეგად მოჰყვა ალუდასა და მისი ოჯახის მოკვდა თემიდან, რადგან ის დაუპირისპირდა წინაპართა ტრადიციას.

ბუნებრივია, სოციალურ მოთხოვნები, პიროვნებას განსაზღვრულ ვალდებულებას აკისრებს, მაგრამ პიროვნების ცნობიერების უნარზეც ბევრი რამ არის დამოკიდებული, თუკი ილახება მისი ფსიქიკური, სულიერი თვისებები, მას ძალუძს საკუთარი ფსიქიკური აქტივობის ნიადაგზე, გააცნობიეროს დამაბრკოლებელი მოვლენები, რაც ხდება „გაადამიანურებული“ გარემოში და შეეცადოს, საზოგადოების მიერ დაწესებულ კანონებში, ადამიანის ღირსების შემლახავი მომენტები გონივრული გზით გადაწყვიტოს.

აქედან გამომდინარე, ობიექტივაციის აქტს პიროვნება მიმართავს, სოციალური გარემოს ზეგავლენის, ზეწოლის გამო, რათა შეძლოს გაარკვიოს სოციალური მოთხოვნების არსი თუ რამდენად არის მართებული ამ მოწოდებათა შესრულების სამართლიანობა და აგრძელებს შესაბამის ქცევას. ცხადია, სუბიექტი მოცემული სოციალურ პროცესების შემეცნების გზით იღებს შესაბამის გაგებას საზოგადოებრივი მოთხოვნების, ღირებულებების, მიზნების შესახებ. ამ მოთხოვნათა საფუძველზე წარმოშობილი, ობიექტივაციის აქტის შედეგად, ადამიანი იძენს გამოცდილებას, ცოდნას „გაადამიანურებული“ სინამდვილიდან. მოცემული რეალობის გაგება, შეგნება, ცხადია, სხვადასხვა სახის ინტელექტუალურ აქტივობას საჭიროებს და პიროვნება, მოვლენათა მიმართ, დანაწევრებულ (დიფერენცირებულ) ურთიერთობებს ავლენს.

„ადამიანო, შეიცან თავი შენი“, ეს ძველბერძნული იდეა დაედო სოკრატეს, ბერძენი ფილოსოფოსის მიერ გაზიარებული, ადამიანის გაგებას, მისი სულიერი ბუნების გარკვევას ფილოსოფიასა და ფსიქოლოგიაში. სულიერი თვისებების გარკვევა, მრავალსაუკუნოვანი აზროვნების პროცესის გამოხატულება იყო, რაშიც პრაქტიკული წვლილი შეიტანა ფსიქოლოგიაში აღმოჩენილმა ექსპერიმენტალური კვლევის მეთოდებმა და საშუალებებმა.

მოაზროვნეთა შეხედულებებში მრავალი საყურადღებო მომენტები იქნა გარკვეული. ადამიანში მოქმედი გრძნობების, ემოციების, შემეცნების პროცესის თავისებურებათა შესახებ. ადამიანი შეიცნობს რა საკუთარ განცდებს, სურვილებს, ემოციებს, ამის შედეგად ქმნის საკუთარ პიროვნულ მე-ს, რისი

პრაქტიკული განხორციელება, ანაბეჭდი მისი აზრების, იდეების რეალიზების შედეგია. მისი შრომით შექმნილი „გაადამიანურებული“ ბუნება, მატერიალური და სულიერი კულტურის ძეგლები, შესაბამისად, ისტორიული პროცესის შემადგენელი ნაწილია, სოციალურ გარემოში წარმოშობილი ტრადიციები, ადამიანის, მორალურ-ზნეობრივი, რელიგიური, პოლიტიკური, სოციალური ღირებულებები.

პიროვნება მოღვაწეობს, მოქმედებს სამყაროში, სადაც ვითარდება მისი სულიერი თვისებები, იცვლება მისი ტემპერამენტი, ხასიათი, იზრდება მისი შემეცნებითი უნარების გამოყენების სივრცე, ამის შედეგად, მისი საკუთარი მე უფრო იხვეწება და ახალ ამოცანებს და მიზნებს ისახავს.

ადამიანებს აქვთ ზნეობრივი, მორალური ღირებულებები, რაც იწვევს მათში შესაბამის განცდებს, რომელთა შორის გამორჩეულია: სინდისის ქენჯნა, სირცხვილისა და დანაშაულის გრძნობები, რაც ხდება მათში, როცა ისინი ჩაიდენენ მათი ბუნებისათვის შეუფერებელ საქციელს, რაც გამოისახება შესაბამის ქცევებში. ცხადია, ისინი განიცდიან ტანჯვას, შფოთვას, მაგრამ მათ შეუძლიათ, თავში ჩაუღრმავდნენ, განსაჯონ და გაიაზრონ მათი ქცევის დამაბრკოლებელი მიზეზები და ახდენენ წარმოქმნილი მდგომარეობის ობიექტივაციას.

საკუთარი „მე“-ს განხორციელებისას, ადამიანი ახდენს თავისი შემოქმედების პროდუქტებში: ქანდაკებაში, მხატვრობაში, მუსიკაში, ლიტერატურაში და ა.შ. აგრეთვე, „მე“-ს რეალიზაცია ხდება პიროვნებათა ყოველდღიურ პრაქტიკულ საქმიანობაში, სადაც ხშირად ხვდებათ, რიგი შეფერხებები, რაიმე ავიწყდებათ, ან ზედმეტ ინიციატივას იჩენენ, სადაც არაა საჭიროება. ცხადია, ისინი შემდეგ გაარკვევენ, მათი უმართებულო ქცევის მიზეზებს და მის ობიექტივაციას ახდენენ ობიექტივაციის პროცესში, ჩვენს „მე“ აქტიურობს, იგი აჩერებს თავის დამაბრკოლებელ ქცევას გადაწყვეტს, განსჯის და დაგეგმავს, თუ რა ქცევა უნდა შეასრულოს მომავალში პრობლემის გადასაჭრელად.

„მე“ ყოველთვის ახდენს საკუთარი მოქმედების მორალურ-ზნეობრივ შეფასებას, მიდის შესაბამის გადაწყვეტილებამდე, თუ რა არის მისთვის მისაღები და მიზანშეწონილი, რის შედეგადაც, ობიექტივაციის აქტის დახმარებით ის იქმნის, გარკვეულ წარმოდგენას, თავის თავზე ანუ მე-ზე.

ცხადია, ამნაირი სახით გააზრებული ცოდნა „მე“-ზე ხშირ შემთხვევაში, მიახლოებით ასახავს მას, როგორც სუბიექტს. ე.ი. ადექვატური ასახვა არ ხდება, რისი მიზეზიცაა გამოცდილების გაუთვალისწინებლობა. გამოცდილება აძლევს პიროვნებას საშუალებას საკუთარი მე-ს ცვლილებასა და წინსვლაში, საიდანაც გამომდინარე მისი ქცევა სინამდვილესთან მიმართებაში

უფრო რაციონალურია, შემდგომ კი ეს ქცევა უფრო შესაბამისი ხდება სოციალური გარემოდან მომდინარე მოთხოვნების მიმართ.

ობიექტივაციის აქტი არის საფუძველი, ფსიქოლოგიური პირობა, ადამიანის მიერ ობიექტური რეალობის არსებითი და ადექვატური გააზრებისათვის. ამ ვითარებაში ის არის შემეცნებელი სუბიექტი, რისი საშუალებითაც ხდება მოცემული რეალობის გარდაქმნა. ადამიანის ცნობიერება იძლევა შემოქმედების საშუალებას, რასაც ობიექტივაციის პროცესში წარმოქმნილი განწყობა უქმნის რეალურ საფუძველს, რათა მან წარმართოს თავისი პრაქტიკული მოღვაწეობით, სინამდვილე გამოხატული, ჩამოყალიბებული ადამიანური სახით, სწორედ ობიექტივაციის პროცესში ჩამოყალიბებული აზროვნების მეშვეობით ექმნება ადამიანს შეგნებული ქცევის განწყობა, რომელიც აკმაყოფილებს სოციალურ გარემოს, საზოგადოებისა და პიროვნების მოთხოვნებს.

ლიტერატურა:

1. უზნაძე დ., შრომები, ტ. VI, თბ.: „მეცნიერება“, 1977;
2. ნადირაშვილი შ., განწყობის ფსიქოლოგია, თბ.: „მეცნიერება“, 1985;
3. იმედაძე ი., ფსიქოლოგიის საფუძვლები, თბ.: „მწიგნობარი“, 2008;
4. ტალახაძე გ., ფსიქოლოგია, თბ.: „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, 2011.

George Talakhadze

The basics of origination of the social mood

SUMMARY

The act of objectivation is a basis and psychological antecedent for adequate comprehension of objective reality. The subject of cognition is doing the classification of different things, finding similarities and differences between them. By the repeating of these senses the cognitive subject is keeping the sense of identity. So, the meaning of situation is based on the logical principles of identification. Therefore, it is possible to change the reality through the objectivation and the ascending mood. These moods can change the societal environment of practical acting. Based on the concepts of objectivation and mood, it becomes possible to analyze and comprehend psychological rules of acting within the social process.